

sau mai ales ultimul dintre acestea. Cât de mult ajunge să conteze, în balanță conștiinței individuale, umane, în raportarea noastră la propria existență, la ființarea umană a omului, actul de sinteză, voința noastră de a așeza în sinteză experiența ce ne este dată, sau pe care îndrăznim să o generăm și să o reținem?

In „Etica Nicomahică”, Aristotel aşază politica mai presus de toate celelalte activități umane întrucât obiectul ei este binele general, binele întregii societăți asupra căreia acțiunea publică, politică, se exercită. Pentru a-și realiza scopul, politică, însă, are, drept condiție, faptul de a dispune de două resurse: cunoașterea ființei omenești - Aristotel vorbește chiar despre cunoașterea

sufletului - dar, evident, și cunoașterea existenței politice în dezvoltarea, în evoluția sa, deci cunoașterea istoriei societății și statului, a societăților și statelor. Hegel notează însă, în „Filosofia istoriei”, că știința istorică poate să se înfățișeze - se înfățișează - la trei niveluri distincte: istoriografia, notarea directă, crudă, a evenimentelor desfășurate în timp, istoria care interpretează cauzal, determinist, procesul evoluției politice (dacă este vorba de o istorie politică - poate fi însă la fel de bine în joc o istorie a culturii, economiei, literaturii, artelor, științei) și, în sfârșit, istoria concretă poate deveni filosofia istoriei. Sunt aceste trei modalități de a fi ale istoriei, ale cercetării și expunerii fenomenului istoric, separabile; pot ele

rămâne într-adevăr discipline reciproc independente parțial sau total?

In „Poetica”, Aristotel face încă o referire decivisă privitoare la cunoașterea istorică; el afirmă în această scriere a sa, ciudat inclusă de filosof în rândul operelor sale esoterice, dedicată exclusiv școlii, binecunoscută însă, peste secole, tuturor celor interesați - aşa cum se întâmplă mai totdeauna când un lucru este destinat discreției -, că poezia este mai adevărată decât istoria căci, în timp ce prima are în vedere principiile existenței, ființării, cea de a doua privește incidentalul, exterioritatea realului, dacă ajunge până în cele din urmă să aibă acces la acest real, fie și doar în unele dintre dimensiunile sale, mai accesibile, mai leșne de exprimat. Neîndoianic, geniul poetic este unul al creației; istoricul poate aparține, dacă nu aspiră în mod special către mai mult, speciei reporterilor, detectivilor, oamenilor ca vehicule pentru informații.

Cunoașterea înseamnă, precum în diferențierea tricotomică a posibilităților istoriei informația, ceea ce nu este propriu-zis cunoaștere, ci doar fapt al însumării interacțiunii obiect-referențial-subiect, apoi raportarea datelor locale, privind un fapt sau o serie de fapte ca elemente ale imanenței în relația noastră cu lumea, imanență a tuturor cauzalităților și determinărilor iar, în cele din urmă, cuplarea imanenței și transcenței, care este singura modalitate de a denumi, cu demnitate, realism și înțelegere, viața. Reamintind autodefinirea eristică, T.S.Eliot se întreabă: „unde este viața pe care am pierdut-o în cunoaștere; unde este cunoaștere neapărătură a înțelețăirii române-

du-ne”? Dar unde este, în această complexă construcție, care integrează cunoaștere și viață, locul istoriei, care sunt şansele istoriei - ale istoriei la care suntem obligați să ne raportăm continuu, câtă vreme aparținem, fie că vrem sau nu, simultan, nouă însine (mult? puțin?), României (încă?), Europei (ca singură șansă), lumii (ca expunere în infinitatea fremătătoare a marilor primejdii)?

Există, oricum, patru elemente care fac din istorie, în actualitate, un domeniu al cunoașterii de o specială, foarte specială,

importanță: primul dintre acestea este globalizarea, cel de al doilea este dat de violența relațiilor internaționale, interstatale, din ultima perioadă - ultimul secol; în fapt din ultimele două secole și jumătate; cel de al treilea rezultă din instituirea de jure a principiului egalitarist în relațiile dintre state, instituire asociată unei totale neaplicări de facto, practice a ideii democratice a suveranităților egale, ale statelor; în sfârșit, cunoașterea istorică este impusă de frecvențele schimbării de sistem socio-politic și statal în lume. Istoria este chemată să spună umanității ce este ea astăzi, relatând cum s-a ajuns aici, prin ce transformări a trecut omenirea și cum s-au dezvoltat forțele și tendințele active astăzi - istoria, trebuie conchis, a căpătat iar o importanță suplimentară, într-un fel similară celei pe care a deținut-o în vremea lui Herodot și Tucidide, la scara civilizației care a marcat evoluția socio-umană ulterioră; sau în epoca nașterii națiunilor moderne, pentru fiecare dintre acestea în mod particular. Se spunea în Franță - cuvântul îi aparține, se pare, lui Georges Clemenceau - că războiul este un lucru mult prea serios pentru a fi lăsat (sau lăsat exclusiv) pe mâinile militarilor; să parafrasăm această afirmație spunând că istoria se dovedește, cu deosebire acum, mult prea importantă spre a fi lăsată doar în seama istoricilor. Este leșne de explicat de ce lucrurile stau chiar așa, aruncând o scurtă privire asupra factorilor care aduc un accent deosebit de apăsat asupra istoriei; în prezent este însă necesar, de asemenea, a vedea cum istoria se poate întâlni, în chipul cel mai fericit cu adevăratul său destin.

Globalizarea este și nu este propriu-zis globalizare - ceea ce se întâmplă exact este o rupere totală a raporturilor dintre existență și relaționarea fiecărei entități statale, naționale, politice. Oricare dintre aceste entități se organizează și ființează cât mai mult *în sine*, prin religia, cultura și resursele sale dar în același timp interacționează la maximum cu structurile statale similare, ale întregii planete, chiar dacă o ierarhizare semnificativă a acestor interschimburi informaționale, culturale, economice, militare nu are cum să nu se producă. Contradicțiile dintre

formelete existenței politico-istorice și circumstanțele în care acestea se exprimă se cer atent cercetate, așezate în perspectiva timpului istoric. Violența ciocnirilor de forțe, la scară mondială depinde atât de dezvoltarea mijloacelor militare cât și de crescută dependență a tuturor economiilor și, implicit, a statelor, de resursele de materii prime, de pietele produselor manufacтурate și de cele ale serviciilor. Elementele culturale și religioase nu sunt mai puțin esențiale în planul caracterului ciocnirilor. Formele dominației exercitate de unele state și unele națiuni asupra altora au devenit cu totul diferite de acelea care au marcat epociile anterioare - ele nu sunt însă mai puțin dure; armele principale în ierarhia influenței internaționale, în condiții de pretins egalitarism al suveranităților, sunt economia, creația tehnologică, manipularea mediatică și cu deosebire politica financiară, în particular cea a creditului, și administrarea datorilor. Schimbările de sistem sunt atât de pregnante și frecvente din Iluminism și până astăzi încât am propus ca perioada începută prin apariția principalelor opere ale lui Voltaire și Rousseau, a Encyclopédie lui Diderot, D'Alambert și celorlalte personalități ale Iluminismului, și care continuă încă, să fie numită simplu Revoluția - deci: Epoca Revoluției. Ea trece acum într-o nouă Vreme, una a anarchismului informațional, dar aceasta încă nu și-a conturat caracterele și trăsăturile decisive. Tinând cont de prezența factorilor care fac apel la istorie pentru a produce materialul care să permită sistematizarea politiciei prezentului este lesne de înțeles de ce istoricul profesionist, singur, are puțin de oferit cunoașterii evoluției umanității în trecutul apropiat, cel al Revoluției, în accepția unea și utilizarea de mai sus - similare, de exemplu, celor ale termenilor de Renaștere, Clasicism etc.

Istoria este, astăzi ca și în vremea în care Hegel își scria opera filosofică, de trei categorii: prima dintre acestea este, evident, istoria evenimentială; cea de a doua este istoria critică, istoria evaluării politicilor; în sfârșit există, sau ar trebui să existe, istoria

ca devenire a șanselor și perspectivelor de progres ontologic al condiției umane. Omul este ființă care își poate alege caracterul său ontologic: materia sau spirit, ființă a libertății sau a supunerii, pur și simplu conștiință umană sau agent fanatic, deconstrucțiv. Centrul actului de creație, cercetare, elaborare în sens cultural a istoriei îl constituie istoria evoluțivă, critică, valorizantă în sens pozitiv sau negativ. Dar apare aici problema cea mai critică dintre toate cele privitoare la relația subiectului cu obiectul studiului său: care este istoricul apt să judece actele unui mare om politic, sau implicațiile unei ideologii ori metodele funcționării unui organism politic? Istoricul, asemenea politologului, nu doar vorbește pur și simplu, atunci când nu se limitează la a enumera și descrie fapte, ci judecă, asemenea celui care se exprimă asupra unei pasiuni pe care nu a încercat-o niciodată, asupra unei stări de spirit care nu i-a fost măcar uneori proprie. Amatorul de artă foarte cultivat poate face aprecieri cu privire la o operă, istoricul literaturii, sau criticul de artă pot să exprime opinii calificate, dar întotdeauna punctul de vedere al celui ce vorbește din interiorul unei profesii va avea o semnificație și o importanță mai înalte decât celelalte, exceptia făcând cazurile geniului critic autentic și al persoanei de o cultură universalistă deosebit de solidă. Cele mai importante cărți despre război aparțin lui Sun Tzu și lui Carl von Clausewitz, cărora nu le-a lipsit experiența militară, dar nu au fost mari comandanți. Scrisorile lui Iulius Cezar, memoriile și confesiunile lui Napoleon, cele ale oamenilor de stat, care au condus războaie, precum Churchill, sau ale militarilor care au creat o nouă politică pentru o țară în război - cazul generalului De Gaulle - au o altă semnificație decât orice teorie a războiului, chiar dacă volumele absolut clasice, provenite din China antică sau din Germania de început de secol XIX, probează o superioară inspirație, ordine, exhaustivitate, pe scurt: inspirație genială, asemenea celor a marilor conducători militari. Despre arta Renașterii cine ar fi putut scrie mai bine decât un

Vasari și un Cellini? Considerațiile cu privire la artă ale lui Van Gogh, sau cele excentrice ale lui Dali sunt încărcate de sugestii și aprecieri de o valoare incomparabilă.

Istoria, în mod special cea modernă și actuală, nu poate fi lăsată exclusiv în grija istoricilor - adevărata istorie nu există fără adevăratul istoric; acesta are însă de concluziat cu omul politic, dar nu mai puțin cu economistul, cu militarul, cu specialistul în critica actului de cultură și, nu în ultimul rând, cu filosoful. Și istoricului i se aplică întrutotul îndemnul lui Iisus: „nu judeca”. Dar, în acest caz, cine poate judeca? Evident, nimeni în chip izolat, strict individual-judecata istorică trebuie să fie un act al sintezei -

al conjugării cel puțin - a tuturor competențelor parțiale, a capacitaților creatorilor de istorie și cunoșătorilor profesioniști ai istoriei evenimentiale. Chiar și istoriografia, însemnând selecție, este determinată în conținutul său de istoria critică, evaluativă. Istoria transcendenței spirituale a umanității nu poate exista fără înțelegerea din interior a creației și trăirii evenimentului relevant. Nenumărați sunt cei care își exprimă regretul că omul - în primul rând omul ca ființă politică - nu învăță nimic din istorie. Este simplu de înțeles de ce se întâmplă așa: istoria istoricilor se cere completată adecvat, spre a căpăta forță instructivă de care umanitatea are nevoie.